

ANÀLISI DE LA PARTICIPACIÓ EN UNA ENTITAT ECOLÒGICA

Marta Fernández i Prat, Dolors Sales

PRESENTACIÓ

L'objectiu final que persegueix la nostra recerca és el d'analitzar la *participació* en una entitat ecologista de Sabadell: L'ADENC (Associació per l'Estudi i la Defensa de la Natura a Catalunya), fundada el 1982 de manera informal, sense estatuts ni acta fundacional. Des d'aquest moment fins a l'actualitat han portat a terme diferents tipus d'activitats: campanyes informatives i reivindicatives sobre diferents aspectes per la protecció del medi ambient (reciclatge bolets, rapinyaires, ocells insectívors...), projectes de millora de qualitat de vida i l'entorn ciutadà (neteja al riu Ripoll, del bosc de can Deu, repoblació forestal de la Vall d'Horta...) estudis (cens d'orenetes, classificació de bolets del Vallès...) i conferències, taules rodones sobre diferents temes i obertes a la ciutat. Actualment, el seu nombre de socis gira al voltant dels 450, està legalitzada i consta en el Registre d'Associacions de la Generalitat de Catalunya i de l'Ajuntament de Sabadell. També és membre de DEPANA la qual és una confederació d'entitats ecologistes de Catalunya.

L'interès per aquest tema, la participació, respon d'una banda a una curiositat personal nostra, fruit de la percepció que en la majoria de les associacions actives i una gran majoria de passives.

D'altra banda, també respon a la inquietud que ens mostraren els i les membres de la Junta Directiva de l'entitat envers la manca de participació de bona part dels i les associats/des.

Creiem que l'interès del nostre estudi rau en l'aportació que pot fer a ulteriors estudis empírics i/o teòrics sobre participació en associacions voluntàries sense ànim de lucre ni pretensió de representació parlamentària.

Així doncs, un cop plantejat el tema central de la investigació hem estructurat un marc teòric adequat als nostres propòsits i a dissenyar unes hipòtesis i la metodologia que ens ha permès dur-la a terme.

MARC TEÒRIC

En aquest hi hem distingit, bàsicament, dos blocs bàsics: un primer, on s'esbossa a grans trets, el context social en el qual es formaren els anomenats nous moviments socials, i com aquests, acabaren per configurar una xarxa social formada per diferents entitats, associacions i organitzacions no governamentals. En el segon bloc, exposem ja amb més detall un marc d'anàlisi de les organitzacions voluntàries anteriorment definides.

Comencem pel primer bloc: la línia d'anàlisi que seguim per l'explicació dels nous moviments socials, és la que els interpreta com a un fenomen conseqüència de la formació de nous problemes estructurals.

Partim de la definició feta per J. Rashke (1989) segons el qual els nous moviments socials "són un actor col·lectiu mobilitzat, amb una determinada continuïtat, sobre la base d'una elevada integració simbòlica, amb pocs autors específics, amb diferents formes d'organització i d'acció i amb la finalitat de produir canvis socials profunds, aturar-los, o fer retrocedir processos ja iniciats".

Als canvis de paradigma de C. Offe (1988) hi juxtaposem els analitzats per R. Inglehardt, el qual, a més de treballar els canvis que es donen entre l'esfera pública i privada, ens aporta elements com el conflicte, els valors i les motivacions que n'inspiren el sorgiment. Però els nous moviments socials no neixen com bolets, sinó que la seva evolució i procés de maduració implica unes etapes que cal anar superant, i que van de l'embrió fins al moment de maduresa. Creiem que l'ADENC es troba actualment entre les dues darreres etapes que segueixen els moviments socials segons Rammstedt (1979).

Una vegada situats teòricament, en el nostre estudi, hem aprofundit l'anàlisi del que fou el moviment ecologista als països d'Europa Occidental en els seus inicis fins a l'actualitat, i també a Catalunya i Espanya a partir dels estudis de J. Pastor (1992), J. Alier (1986), fent una ressenya històrica del que han estat les seves principals línies d'actuació. Per altra banda, també hem estudiat, el teixit associatiu que caracteritza Catalunya, i Sabadell en concret. Tot plegat ens ha aportat al context d'on va sorgir l'ADENC.

En el segon bloc: ens va sorprendre el fet de trobar tan pocs estudis teòrics i empírics sobre teoria d'organitzacions sense afany de lucre ni representació

parlamentària. És per aquest motiu que vam haver de recórrer a estudis politològics d'autors com A. Panibianco, R. Michels, M. Duverger, etc. i, també ens hem basat en estudis més sociològics com els de P. Blau, R. Scott, Croziner, encara que no tractin específicament el tipus d'organització que ens interessa. A partir d'aquí, i des de quatre eixos d'anàlisi, vam configurar l'esquelet conceptual. Aquest quatre eixos són: la dimensió històrica, el poder, la participació i la democràcia interna.

1. *la dimensió històrica*, la qual nosaltres trobem bàsica pel nostre estudi, és reintroduïda teòricament per A. Panibianco (1990). Destaca la importància del moment fundacional de les institucions i com aquest moment condiona la vida de l'organització en el seu posterior desenvolupament. És a dir, dit en paraules d'A. Panibianco que "la manera en què es reparteixen les cartes, així com els resultats de les diferents partides que es juguen en la fase originària d'una organització i ens els moments immediatament posterior, continuen, en moltíssims casos, condicionant la vida de l'organització en decennis de distància". Per tant, partim de la base que una de les claus interpretatives per estudiar una organització és la de tenir en compte els actors/res, les seves interrelacions i les condicions inicials, car tot aquest conjunt de factors aporten una cultura i un tarannà dins l'entitat que són presents explícitament o implícita durant molt de temps. Això no vol pas dir que l'organització no pugui tenir canvis els quals poden arribar a ser força dràstics, però el cert és que fins i tot aquests vindran condicionats per la situació inicial.

A partir d'aquí, esmentarem que hem fet un seguiment documental de l'ADENCA des dels seus orígens.

2. *el poder*, entès com a control sobre les àrees d'incertesa, tracta d'explicar el funcionament de les activitats organitzatives en termes d'aliances i conflictes entre les diverses persones que integren l'organització. Analitza l'estructura de poder i com aquesta es reproduïx i es transforma. Malgrat tot, el concepte de poder no és entès per tots els teòrics de la mateixa manera: així els partidàries de "la llei de ferro" el conceben com a propietat, com a quelcom que hom posseeix i utilitza. Mentre que altres teòrics com M. Crozier el veuen com una relació recíproca.

A. Panibianco pren partit en aquesta discussió teòrica i acaba conceptualitzant el poder entenent-lo com una relació asimètrica però recíproca que manifesta en una "negociació desequilibrada" on uns actors hi guanyen més que altres. La conseqüència que es deriva d'aquesta definició és que el poder no pot ser mai absolut (en aquest tipus d'associacions) ja que només pot exercir-se satisfent almenys part de les exigències o expectatives dels altres, és a dir, dels que no l'ostenten.

D'altra banda, aquestes negociacions o intercanvis desiguals que anteriorment esmentàvem tenen per objecte els recursos, els quals són distribuïts, també, de

manera desigual. Així el poder es basarà en tenir el control de certs recursos organitzatius.

3. *la participació*, partir de les lectures de Blau i Scott, la situem en tres nivells d'anàlisi: per una banda el *nivell motivacional* on s'intentaria explicar el comportament individual dins del context de les organitzacions. Per l'altre, el *nivell estructural* que es centraria en els trets estructurals i els processos socials que caracteritzen l'organització. I, finalment, trobarem el *nivell ecològic o ambiental* e l qual pren l'organització com a una unitat d'un sistema de relacions més ampli on s'examinen les interaccions amb el seu entorn institucional, cultural, o social.

Aquests tres nivells ens aporten bàsicament dos àmbits: el primer està relacionat amb la qüestió de que és el principal beneficiari de l'acció organitzativa i el segon fa referència directa a la inquietud envers la participació de la base, la qual sorgeix de la dialèctica estructura-participació.

4. *la democràcia interna*, entesa com a govern o gestió on els socis prenen part ens els processos de presa de decisions de l'entitat, Balu i Scott marquen dues qüestions bàsiques: en primer lloc *l'apatia* dels membres vista com a manca de participació en els processos de presa de decisió i /o en les activitat que proposa l'organització. Això provoca que s'acabin deixant les responsabilitats en mans d'una minoria activa. En segon lloc, *el control oligàrquic*, entès com a creació de les directrius i presa de decisions només per part d'una minoria, el qual provoca que la democràcia interna esdevingui un tema secundari quan s'apel·la al principi d'eficàcia en el compliment dels objectius de l'organització.

És important veure quina d'aquestes dues perspectives es prioritza com a variable independent a l'hora d'explicar una organització voluntària. D'alguna manera, seria la distinció que plantegen Blau i Scott entre les dues cares que configurarien la democràcia interna en les organitzacions: l'apatia dels membres de l'organització, per una banda (nivell motivacions), i el control oligàrquic, per una altra (nivell estructural).

Per entendre'ns la primer perspectiva explicaria un possible dèficit d'implicació apel·lant al baix nivell de mobilització i voluntat de participació de les persones.

Contràriament, una explicació que només tingués en compte la vessant estructural apel·laria als dèficits de democràcia de l'organització com a causa del baix nivell d'implicació de les persones.

Per tant, veiem que, d'una banda, tenim el concepte d'apatia dels membres, que nosaltres l'identifiquem amb la manca de participació i, per l'altra, el control oligàrquic com a presa de decisions per part d'una minoria que incideix directament en la configuració de la democràcia interna d'una organització.

Així, recapitulant una mica, diríem que la dimensió històrica i el poder en les organitzacions, són dos dels eixos principals a l'hora de fer-ne una anàlisi qualitativa. Per altra banda, on comença realment el nostre interès és en l'anàlisi de la democràcia interna i la participació.

En el nostre marc teòric hem ampliat aquests quatre eixos, amb aportacions d'altres autors com R. Michels, A. Panibianco, Stammer, Von Beyme, els quals, ens complementen i ajuden a contrastar aspectes i matisos de cadascun d'aquests eixos.

HIPÒTESI

Les hipòtesis que ens hem plantejat giren totes elles entorn de la participació. Cal dir que la nostra recerca, tal i com l'hem plantejada, cal estudiar-la emprant tècniques qualitatives. Per això, aquestes poden semblar d'entrada una mica bagues però el cert és que no ho podem perfilar més ja que la seva formulació definitiva estarà en funció del concepte i formes de participació que els socis ens aportin.

La primera hipòtesi fa referència a la percepció que el concepte de participació dels membres de la base no es correspon al que tenen els membres de la Junta Directiva.

A partir d'aquesta, se'n deriven dues més:

- els canals de participació formalment establerts no són utilitzats en la mesura prevista estatutàriament.
- els canals de comunicació només són emprats pels membres de la cúpula envers la base però no a l'inrevés.

METODOLOGIA

Per tal d'apropar-nos al coneixement de l'entitat vam fer un seguit d'entrevistes exploratòries a persones veteranes i que han tingut, o encara tenen, responsabilitat. Això, i també el buidatge dels arxius de l'ADENC, ens han permès elaborar la seva cronologia històrica des del moment fundacional fins a l'actualitat.

La metodologia que emprarem posteriorment per analitzar la participació estarà basada fonamentalment en: l'observació directa, entrevistes en profunditat, anàlisi de documents i entrevistes quantitatives.

L'observació directa: emprarem aquest mètode per tal de poder comparar tota allò que ens diuen els socis i els membres de la Junta, amb això, nosaltres podem observar i intentar veure si existeixen desajustaments entre ambdós tipus de percepcions. Així doncs, assistirem a reunions de les diferents seccions de

l'entitat, de la mateixa manera a que també observarem les trobades quinzenals de la Junta directiva. Finalment, complementarem aquesta observació directa participant en les diferents activitats que es tenen programades, tot anotant els nivells d'implicació dels membres, des de la presència puntual en elles, fins a la seva programació i gestió.

Entrevistes en profunditat: per fer-les, tenim perfilada una tipologia de socis: els membres amb càrrecs directius, els que formen part d'alguna de les seccions, i la resta. Així, farem aquest tipus d'entrevistes en cadascun d'aquests tres blocs de manera proporcional. Les entrevistes constaran d'unes deu preguntes les quals giraran entorn de la participació des de diferents nivells: és a dir, què entenen ells per participació, si creuen que en general es participa molt o poc i per que ho veuen així i, finalment, com definirien el seu grau d'implicació en l'entitat segons el que han dit.

Anàlisi de documents: ens ha de servir, sobretot, per tal d'analitzar l'estructura formal tal i com està establerta. Per fer-ho, analitzarem els estatuts i les actes de les reunions. D'altra banda, analitzarem tots els documents informatius interns per tal d'examinar els canals de comunicació i de participació establerts formalment. Un cop analitzats, estudiarem fins a quin punt aquests canals són utilitzats pels socis i en quin sentit cal dir, també que aquest darrer punt l'acabarem perfilant amb les respostes que se'ns hagin donat en les diferents entrevistes.

Enquestes quantitatives: en aquest punt farem entrevistes d'una mostra significativa de cent socis en total per tal de tenir una visió global de la percepció que els socis tenen de l'entitat. Val a dir però, que en aquestes, partirem d'una escala de participació, definida prèviament per nosaltres.